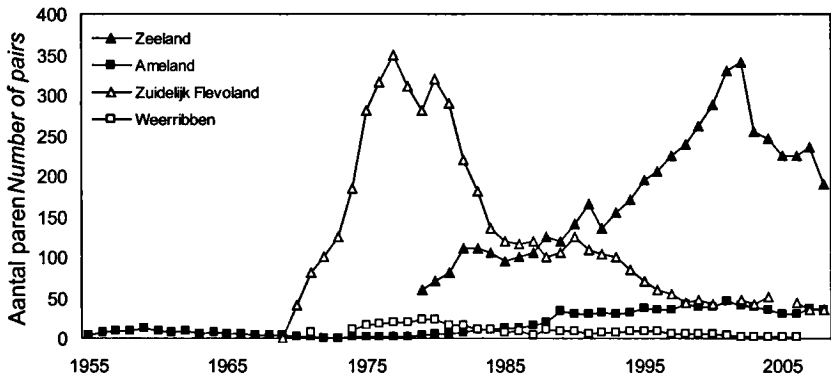

Meer aandacht voor de Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

Joost van Bruggen & Rob G. Bijlsma

De Bruine Kiekendief krijgt in 2010 wat meer aandacht dan gewoonlijk. De Nederlandse populatie van deze soort laat een zorgwekkende afname zien, recent nog geïllustreerd aan de hand van een wel heel dramatische teloorgang in De Weerribben (Woets 2009). Maar ook elders in het land is de soort al enige tijd over zijn hoogtepunt heen. Dat hoogtepunt viel in de jaren negentig, toen de stand ruim drie keer hoger lag dan ooit eerder in de twintigste eeuw (Zwarts *et al.* 2009). Of anders gezegd: toen de stand zich eindelijk had hersteld van de klappen die de soort in de voorafgaande eeuw had opgelopen als gevolg van rabiate vervolging, vernietiging van broedgebieden en massaal gebruik van landbouwbestrijdingsmiddelen.

De recente afname begon in Oost-Nederland en het oostelijke rivierengebied (sowieso schaars), en in Flevoland en Lauwersmeer, waar de voor kiekendieven positieve effecten van inpoldering geleidelijk teniet werden gedaan door ingebruikneming en intensivering van landbouwgronden. Ondertussen is de afname ook in andere bolwerken in volle gang: Waddeneilanden, laagveengebieden in Friesland, Overijssel, Holland en zeekleigebieden in Zeeland (Figuur 1). Dat wil niet zeggen dat we van alle gebieden op de hoogte zijn hoe de aantallen zich ontwikkelen. Hoe staat het bijvoorbeeld met Bruine Kiekendieven in akkerbouwgebieden (kennelijk weinig in Zeeland en de Flevopolders, maar hoe zit dat in Groningen?). En wat is er gaande op Texel, Vlieland, Terschelling en Schiermonnikoog, in de Noord- en Zuid-Hollandse laagveenmoerassen, in het westelijke rivierengebied?

Figuur 1. Aantalsontwikkeling van de Bruine Kiekendief in enkele deelgebieden in Nederland, namelijk in Zeeland (www.roofvogelszeeland.nl), op Ameland (Johan Krol & Vogelringgroep Ameland), in Zuidelijk Flevoland (Dijkstra *et al.* 1995, Bijlsma 2008) en in De Weerribben (Woets 2009). *Trend of Marsh Harriers in several regions in The Netherlands.*

De vragen spitsen zich toe op de volgende onderwerpen:

1. Trends: uit welke gebieden zijn langjarige, liefst systematische, tellingen voorhanden (maakt niet of het kleine gebieden betreft, met geringe aantallen broedparen);
2. Verspreiding: waar komt de soort als broedvogel voor (met de nadruk op minder goed gedekte gebieden, zoals Zuid-Holland, westelijk Noord-Brabant, rivierengebied, Kop van Overijssel buiten De Wieden en De Weerribben, Noordoostpolder, Oostelijk Flevoland, Groningen, NW-Friesland);
3. Waar broedt de soort in akkerland, en in welke aantallen (en welk broedsucces).

Deze drie basale vragen kunnen met enthousiasme, en enige sturing (zie contactadres), eenvoudig worden opgelost. Een kwestie van tijd besteden in ‘lege’ gebieden, goed om je heen kijken, broedgedrag noteren, eventueel nesten zoeken (maar bedenk dat Bruine Kiekendieven in de eifase gevoelig zijn voor verstoring, en dat het onverstandig is door riet te banjeren op zoek naar nesten). Ideaal werk voor vogelwerkgroepen (die al veel parate lokale kennis hebben), actieve eenlingen, jonge honden...

Voor de ‘specialisten’ is er ook voldoende om zich op te storten:

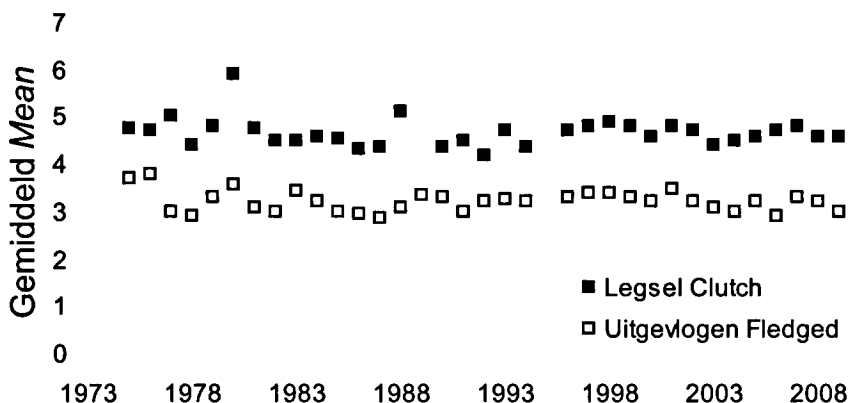
4. Broedbiologische zaken, zoals legselgrootte, broedselgrootte en broedsucces, worden slechts in enkele gebieden in Nederland op enige schaal bijgehouden, met name in de Wieringermeer, Friesland en Zeeland. Zulke informatie ontbreekt nagenoeg voor de rest van het land, waaronder – opmerkelijk genoeg – van de Waddeneilanden, Oostvaardersplassen, Zuid-Holland, Groningen en Noord-Holland (buiten de Wieringermeer). Hoewel legsel- en broedselgrootte geen opvallende lange-termijn veranderingen laten zien (Figuur 2, maar zie ook Castelijns *et al.* in deze Takkeling), valt niet uit te sluiten dat er toch iets aan de hand is (het nestsucces is moeilijk vast te stellen, omdat niet-broeden en mislukking van begonnen nesten zich lastig laten vastleggen);
5. Voedselaanbod en –keus: een geweldig hiaat in onze kennis, des te opvallender gezien de hoeveelheid informatie die beschikbaar is over het voedsel van Grauwe Kiekendieven. Nestcontroles bij Bruine Kiekendieven zouden grondiger nestkominspecties moeten behelzen, gericht op het verzamelen van prooiresten. De samenstelling van het dieet aan de hand van deze resten moet worden gecalibreerd met verzamelingen en analyses van braakballen en zichtwaarnemingen van prooivangsten.

Van een iets andere orde, maar niettemin een poging waard te worden beantwoord, zijn vragen omtrent wintervoorkomen en fenologie (aankomst en vertrek). Hoewel er in Nederland, op dit moment, slechts één regio met winterslaapplaatsen van betekenis is (vooral Zeeuws-Vlaanderen; Castelijns & Castelijns 2008), wil dat niet zeggen dat er elders niet ook kleine aantallen slapen.

6. Wintervoorkomen en -slaapplaatsen: het winterse voorkomen moet vrij eenvoudig deels zijn samen te stellen uit een bewerking van grote waarneembestanden, zoals vervat in waarneming.nl en telmee.nl. Daarbij moet wel rekening worden gehouden met de spreiding van waarnemers en het ontbreken van nul-waarnemingen in

voornoemde databestanden (gebieden wel bezocht, maar niets gezien). Winter-slaapplaatsen zijn goed onderzocht in Zeeland (Castelijns & Castelijns 2008), in Flevoland (Zijlstra 1987) en in de IJsseldelta (Ouweneel *et al.* 2010; zie hier ook voor een overzicht van slaapplaatsen in de afgelopen eeuw). Slaapplaatszoekers en -tellers doen er goed aan zich te verdiepen in herkenning van leeftijd en geslacht; het gros van de overwinteraars in Nederland bestaat uit vogels in vrouwkleed. Het is van groot belang te weten of het om adulte of juveniele vrouwen gaat, en wat het aandeel juveniele mannen is. Dit onderscheid vertelt ons iets over geslachts- en sekse-afhankelijke overwinteringsstrategieën (Zwarts *et al.* 2009). Daarnaast is het verstandig een goede habitatbeschrijving van de slaapplaatsen en omliggende foerageergebieden te maken.

7. Fenologie: aankomst op de broedplaatsen kan een indicatie zijn van de omstandigheden ten zuiden van de broedplaatsen, en van de omstandigheden ter plekke (voedselaanbod). Ook in dit geval is onderscheid naar geslacht en leeftijd cruciaal (Bijlsma *et al.* 2001). Veel waarnemingen doorgegeven via waarneming.nl, telmee.nl, natuurkalender.nl en trektellen.nl hebben beperkte waarde doordat ze zulke informatie niet vermelden. De kwaliteit van de waarneming, opdat deze kan worden aangewend om biologisch relevante vragen te beantwoorden, doet er wezenlijk toe. Het doorgeven van waarnemingen van trekkende kiekendieven kan uitsluitend via waarneming.nl en telmee.nl. Ze zullen via een interactieve kaart zichtbaar worden gemaakt.

Figuur 2. Gemiddelde legsel- en broedselgrootte (aantal uitgevlogen jongen per succesvol paar) van de Bruine Kiekendief in Nederland in 1974-2009 (bronnen: Bijlsma 1993, Dijkstra *et al.* 1995, archief Werkgroep Roofvogels Nederland 1996-2009). Voor de jaren zeventig en tachtig gaat het goeddeels om gegevens uit Flevoland en Lauwersmeer, die misschien niet representatief zijn geweest voor de rest van het land. Let wel: deze cijfers vertellen niets over het nestsucces (een maat die alleen wat zegt als we van alle paren in een gebied weten wat ze hebben gedaan – broeden of niet-broeden – en wat er van hun nesten terecht is gekomen). *Mean clutch size and mean number of fledglings (per successful pair) of Marsh Harriers in The Netherlands in 1974-2009.*

Een deel van de populatie Bruine Kiekendieven wordt jaarlijks gedekt door het Landelijke Soortonderzoek Broedvogels (LSB), het Broedvogel Monitoring project (BMP) en nestkaarten. Iedereen met interesse om witte plekken in te vullen, of die één van bovenstaande vragen wil helpen beantwoorden, wordt gevraagd contact op te nemen met Joost van Bruggen. Losse waarnemingen van broedverdachte Bruine Kiekendieven kunnen via onderstaande site of per email worden doorgegeven. Alle overige waarnemingen graag via één van bovenvermelde sites.

Meer informatie over de Bruine Kiekendief

Met een elektronisch bulletin houden we de belangstellenden op de hoogte; deze zal 4-5 keer verschijnen in 2010. Meld u aan via onderstaande site!

Summary

Bruggen J. van & Bijlsma R.G. 2010. Marsh Harriers *Circus aeruginosus* in focus. De Takkeling 18: 41-44.

After having reached a peak in breeding numbers in the 1990s, Marsh Harriers in The Netherlands are now in decline. Although trends are well known for several regions, much less information is available on habitat choice, breeding performance and wintering. A concerted effort in 2010 will be attempted to improve our knowledge of distribution, abundance, breeding success and wintering.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland. (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Bijlsma R.G. 2008. Broedvogels van de buitenkaadse Oostvaardersplassen in 1997, 2002 en 2007. Altenburg & Wymenga, Veenwouden.
- Castelijns H. & Castelijns W. 2008. Het overwinteren van de Bruine Kiekendief in Zeeland. Limosa 81: 41-49.
- Dijkstra C., Beemster N., Zijlstra M., van Eerden M. & Daan S. 1995. Roofvogels in de Nederlandse wetlands. Flevovericht 381. Rijkswaterstaat Directie IJsselmeergebied, Lelystad.
- Ouweneel G.L., Nap J. & Bijlsma R.G. 2010. Overwintering van Bruine Kiekendieven *Circus aeruginosus* in de IJsseldelta tussen 1925 en 2007. De Takkeling 18: 45-60.
- Woets D. 2009-10. Opkomst en ondergang van een sympatrisch broedende populatie kiekendieven *Circus* in het laagveenmoeras De Weerribben (1971-2007). De Takkeling 17: 205-249, 18: 95.
- Zijlstra M. 1987. Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus* in Flevoland in de winter. Limosa 60: 57-62.
- Zwarts L., Bijlsma R.G., van der Kamp J. & Wymenga E. 2009. Living on the edge: Wetlands and birds in a changing Sahel. KNNV Publishing, Zeist.

Contactadres:

Joost van Bruggen

bruinekiekendief@sovon.nl, 024-6848141, www.jaarvandebruinekiekendief.nl